

معرفی یک تحقیق

مهدی نویداهم - بهروز حسن بگلو

«بررسی میزان استقبال و دستیابی به اهداف انجمن ها و کلوب های فرهنگی و هنری آموزشگاههای متوسطه کشور»

مقدمه

در فرهنگ اسلامی، نظام تعلیم و تربیت، رسالت پرورش انسانهای مؤمن، آگاه، متفکر، خلاق، متخلق و آزاداندیش را برعهده دارد تا بتوانند براساس معرفت و بصیرت، در مسیر عبودیت الهی گام نهاده و تا مرز خلیفه اللهی پیش روند. تربیت چنین انسانهایی باید از جامعیت برخوردار بوده و تمامی زوایای وجود ایشان را در بر بگیرد.

انسانها دارای استعداد و تواناییهای متفاوت و متنوعی هستند که خداوند مهربان در وجود آنها به ودیعت نهاده است به مصداق فرموده حضرت علی علیه السلام، «الناس معادن کمعادن الذهب و الفضة» نگاه مهربان مسئولین تعلیم و تربیت باید در عمق جان مریبان نفوذ کرده و از اعماق وجود آنان، این گوهرهای گرانبها را استخراج نماید. معلم و مربی باید شرایطی را فراهم آورند تا این استعدادها در مسیر صحیح و در راستای اهداف آفرینش شکوفا گردند و به بار بنشینند تا فرد و جامعه از میوه های شیرین و لذت بخش آن بهره مند گردند.

از سوی دیگر، یکی از وجوه زندگی

انسانها، شخصیت اجتماعی آنهاست، هر فرد به عنوان عضوی از جامعه همواره در حال کنش و واکنش نسبت به جامعه است و در این داد و ستدها، بر افکار و رفتار جامعه تأثیر می گذارد و از آن تأثیر می پذیرد. لذا نظام تعلیم و تربیت، مسئولیت دارد تا شرایط رشد مطلوب اجتماعی را برای تمام افراد فراهم آورد. آنان باید چگونگی زیستن در جامعه را فرا گرفته و در یک تعامل منطقی و هدف دار زندگی خویش را تکامل بخشند.

برای تحقق این اهداف متعالی باید با برنامه ریزی های مشخص و هدفمند از سنین کودکی و نوجوانی آغاز کرد. زیرا در این سنین آمادگی برای فراگیری و تربیت پذیری بیشتر است و موانع رشد و تکامل فردی و اجتماعی بسیار ضعیف و قابل مهار می باشند. کودکان و نوجوانان، بیش از سایر قشرهای جامعه آماده اند تا فراگیرند و آنچه را که آموخته اند در افکار و رفتار خویش متجلی سازند و سالیان سال، متاثر از آموخته ها و اندوخته های خود، زندگی فردی و اجتماعی خویش را رقم زنند که فرموده اند: «العلم فی الصغر کالنقش فی الحجر»

خوشبختانه در سالهای اخیر معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش بر اساس یک برداشت دقیق و کارشناسانه از وظایف و مسئولیتهای خویش در سنگر مدارس و با عنایت به شرایط سنی و روانی کسودکان و نوجوانان، اقدام به تشکیل انجمنها و کلوبهای فرهنگی - هنری نموده است. هر چند در دو سال اول، این طرح به صورت آزمایشی، در تعدادی از مدارس و شهرستانهای کشور اجرا گردید اما از آنجا که این برنامه مبتنی بر نیازهای اساسی نوجوانان و جوانان بوده و با شرایط اجتماعی و فرهنگی جامعه سازگاری داشته است با استقبال چشمگیر دانش آموزان و مسئولین مدارس روبرو گشته و به سرعت در اکثر مدارس متوسطه و راهنمایی گسترش یافته است.

اهداف اصلی از طراحی و اجرای این برنامه، شناسایی استعدادهای نوجوانان و جوانان و فراهم آوردن شرایط لازم برای بروز شکوفایی آنان در راستای تعالیم انسان ساز مکتب توحید و نیز مشارکت دادن دانش آموزان - بویژه در دوره متوسطه - در امر برنامه ریزی و اداره فعالیت های پرورشی مدرسه

و همچنین سپردن مسئولیت به ایشان به منظور رشد و تکامل اجتماعی آنان بوده است. توجه به تفاوت‌های فردی و ملحوظ داشتن آنها در برنامه‌های تربیتی از دیگر اهدافی بود که در برنامه ریزی انجمنها و کلوبها تعقیب می شده است.

از آنجا که اهداف مذکور با نیازهای سنی نوجوانان و جوانان، سازگاری داشته و روش اجرایی آن با هر سیستم تعلیم و تربیت قابل انطباق می باشد. لذا مشابه چنین تجمعهایی در قبل از انقلاب شکوهمند اسلامی در بعضی از مدارس ایران وجود داشته و هم اکنون در مدارس بسیاری از کشورها متداول است که علی‌رغم تفاوت ماهوی در اهداف تربیتی، به عنوان یک روش کارآمد و اثربخش از آن بهره‌گیری می شود.

اینک، پس از اجرای آزمایشی طرح، لازم است تحقیقی پیرامون اهداف و روشهای اجرایی آن و نیز میزان استقبال دانش‌آموزان و مسئولین ذریبط از برپایی انجمنها و کلوبها از مدارس انجام گرفته تا نکات مثبت و منفی آن با وضوح بیشتری مشخص و تشریح گردد و این تحقیق درصدد انجام چنین امر مهمی است.

ضمن تقدیر و تشکر از طراحان، برنامه‌ریزان و کارشناس طرح تشکیل انجمنها و کلوبهای فرهنگی - هنری، برای تبیین اهداف و برنامه‌های انجمنها و نیز ارائه دستاوردهای تحقیق، نگاهی گذرا به روانشناسی نوجوانی و جوانی داشته و سپس ویژگیها و نیازهای نوجوانان تشریح گشته و روش و نتایج تحقیق ارائه می شود.

روانشناسی نوجوان و جوان

دوران نوجوانی را معمولاً دوره انتقال از مرحله کودکی به دوره بزرگسالی می دانند مدت این دوره در جوامع و فرهنگهای مختلف و در سطوح گوناگون اقتصادی - اجتماعی یک جامعه متغیر است. حتی طول آن در یک جامعه و در بین خانواده‌های مختلف بر حسب شرایط اقتصادی و غیره ممکن است در نوسان باشد. این دوره عمدتاً سنین بین ۱۲ تا ۲۵ سال را شامل می شود که ۱۲ تا ۱۸ سالگی را دوره نوجوانی و ۱۸ تا ۲۵ سالگی را دوره جوانی می نامند. این دوره یکی از حساسترین

و بحرانی ترین مراحل رشد انسانها محسوب می گردد و تحولات مختلف زیستی و عاطفی و روانی را به همراه دارد. به همین دلیل بررسی ویژگیهای این دوره در تمامی مکاتب روانشناسی، اجتماعی و فلسفی از اهمیت خاص برخوردار بوده و تقریباً همه متفکران مذکور سعی کرده اند چگونگی خصوصیات و تغییرات این دوره سنی را بررسی کرده و در این زمینه اظهار نظر و ارائه طریق نمایند.

در بین روانشناسان غربی استانی هال (G. Stanley Hall) (۱۹۲۴ - ۱۸۴۶ م) روانشناس ژنتیک آمریکایی از اولین کسانی است که درباره نوجوانی تحقیقات قابل توجهی انجام داده و دو جلد کتاب در این زمینه منتشر ساخته است، پس از او سایر روانشناسان به تحقیق و بررسی در این زمینه پرداخته و روانشناسی نوجوانی را بنیان گذاشتند.

ویژگیهای دوره نوجوانی

انسان پس از سپری نمودن دوره کودکی و انتقال به دوره نوجوانی دارای ویژگیها و خصوصیات بدنی، عاطفی، روانی - اجتماعی خاصی می شود که کاملاً از ویژگیهای دوره کودکی متمایز و قابل تفکیک می باشد. این تحولات همه جانبه بوده و معمولاً شکل جهش واقعی به خود می گیرد و تمام افکار، رفتار و حرکات نوجوان را متأثر می سازد. به گونه ای که بعضی از روانشناسان دوره نوجوانی را یک مرحله «طوفان و فشار روانی» یا «تولد دوباره» می نامند.

بنابراین شناخت نوجوان و برنامه ریزی مطلوب برای او نیازمند شناخت دقیق ویژگیهای او و نیز بررسی نیازهای واقعی او می باشد که ذیلاً به اختصار مورد بررسی قرار می گیرد^۱.

رشد بدنی

نوجوانی اساساً یک مرحله پرشتاب از تغییرات بدنی و فیزیولوژیک است و همین تغییرات پایه و زمینه رشد و نضج عاطفی، اجتماعی، هوشی و اقتصادی می باشند. در این مرحله اعضای گوناگون داخلی بدن، دستگاه استخوان بندی، نیروی عضلانی نمو کرده و کنشهای خاصی خواهند داشت. رشد و نمو بدنی در این دوره بویژه نیمه اول، بسیار

سریع است و این سرعت در دختران حوالی سیزده سالگی و در پسران حدود ۱۴ سالگی به حداکثر می رسد بعد به تدریج کاهش می یابد. تناسب اندام در این مرحله بهم می خورد که خود موجب غافلگیر شدن و در نتیجه اضطراب و پیدایش برخی از نابسامانیها و آشفتگیها در رفتار می گردد.

رشد ذهنی

رشد و تکامل ذهنی در دوران نوجوانی به کندی انجام می گیرد. نوجوان به استدلال و فهمیدن بیشتر توجه دارد و نمی تواند نادانسته، مطالب را حفظ نماید. تخیل نوجوان گسترش می یابد و بیشتر شاعرانه می گردد. از لحاظ فکری دوره نوجوانی شروع دوره تفکر انتزاعی یا عملیات منطقی صوری است. نوجوان بالغ در تفکر خود پدیده زمان را به دو سو امتداد می دهد. گذشته و آینده. علاقه او به بررسی و سیر در گذشته و تفکر درباره آینده موجب کاهش وابستگی و تعلق او به زمان حال می گردد و از این جهت نیروی انطباق او با زمان حال اندکی ضعیف تر شده و او را حساس و زودرنج می سازد. از لحاظ مسائل مذهبی، نوجوان تمایل دارد براساس تفکر و برهان عقلی و دلائل منطقی، مطالب و مسایل مذهبی را بررسی و قبول نماید.

رشد عاطفی

در دوره نوجوانی، حیات عاطفی میدان وسیع تری می یابد و عدم تعادل و بی ثباتی عاطفی یکی از بارزترین ویژگیهای این دوره است. به نظر روانشناسان رشد و تکامل فرد در این مرحله، بیشتر تحت تأثیر هیجانها و عواطف است. تغییرات رشدی از یک سو و عوامل محیطی از سوی دیگر باعث پیدایش این حالات می شوند. در این دوره «حساسیت‌ها» و «زودرنجی‌ها» بیش از هر دوره دیگری شخصیت نوجوان را متأثر می سازد. اکثر اوقات به هنگام بروز خشم نمی تواند رفتار و گفتار خود را کنترل نماید. بیشتر ناراحتیهای دوران نوجوانی عاطفی هستند از هیجانها و عواطف مهم می توان ترس، خشم و محبت را نام برد.

از ویژگیهای دوره نوجوانی، خیالپردازی شدید و وسیع نوجوان است. تخیلات،

با یک نفر بزرگسال که بیشتر مورد تمجید و ستایش مردم است همانندسازی می کند. او علیه بعضی از آداب و رسوم اجتماعی موجود در جامعه طغیان می کند و از این کار خویش لذت می برد.

نیازهای نوجوان

با عنایت به ویژگیهای نوجوان و جوان که در مبحث قبل به اختصار بررسی گردید، می توان نیازهای دوره جوانی را به شرح زیر مشخص کرده و در صدد پاسخگویی به این نیازها برآمد. بی شک برنامه موفق آموزشی و پرورشی ویژه جوانان باید در راستای پاسخگویی به این نیازها طراحی و اجرا شود تا قرین موفقیت گردد در غیر این صورت جوان بر اساس نیازهای خویش به برنامه های دیگری روی خواهد آورد که می تواند سلامت جسمی و روانی خودش و آرامش و امنیت جامعه اش را برهم زند.

نیازهای مذکور در یک تقسیم بندی کلی به دو گروه نیازهای زیستی (Biological Needs) و نیازهای روانی یا روانشناختی (Psychological Needs) قابل تقسیم می باشد که با توجه به هدف نوشتار بعضی از نیازهای روانی نوجوان به اختصار مورد مذاقه قرار می گیرد:

۱- نیاز به محبت

انسان در تمامی مراحل زندگی نیازمند محبت است. این نیاز در دوران نوجوانی و جوانی از حساسیت بیشتر برخوردار است. نوجوان علاقه دارد تا او را دوست بدانند و او نیز دیگران را دوست بدارد. این محبت و ارتباط عاطفی متقابل، زمینه آرامش و زندگی سالم را فراهم می آورد و فقدان آن تأثیرات سوء و ضایعات دردناکی در روح افراد بر جای می گذارد.

۲- نیاز به امنیت و آسایش خاطر

نوجوان همانند هر فرد دیگر دوست دارد از لحاظ اقتصادی، اجتماعی و سیاسی دارای امنیت خاطر بوده و کسی به حریم او تجاوز ننماید. نوجوان در جامعه ما نیازمند محیطی است سازمان یافته، امن، منظم، قابل پیش بینی و قانونی که بتواند بر روی آن

دریچه هایی اطمینان بخش برای رهایی موقت از مشکلات و پناه بردن به دنیای آرام خیالات و رویاها هستند.

نوجوان دوست دارد مورد توجه همسالان واقع گشته و توسط آنان تأیید گردد. لذا کسب استقلال عاطفی از والدین در این دوره از اهمیت خاصی برخوردار است. او دارای احساسات فداکارانه و مبارزه جویانه علیه ظلم و ظالم است. تحمل شنیدن انتقاد و سرزنش را ندارد و در برابر ناکامیها حالات یأس و ناامیدی به او دست می دهد. سریع عمگین و افسرده گشته و حالت رویایی و تخیلی به خود می گیرد.

رشد اجتماعی

سالهای نوجوانی یک مرحله مهم و برجسته از رشد و تکامل اجتماعی و سازگاری به شمار می رود. هر چند که اجتماعی شدن و کسب مهارتهای اجتماعی اساسی از دوران کودکی آغاز می شود ولی در دوره نوجوانی زندگی اجتماعی گسترش بیشتری پیدا می کند و از دوران طفولیت ممتاز می گردد. هراس از گمنامی و تنهایی، نوجوان را برمی انگیزد تا خود را در ارتباط با گروه همسالان قرار دهد. رنج ناشناخته ماندن انچنان او را تحت فشار قرار می دهد که برای احساس تعلق به گروه بیشترین فعالیت را از خود بروز می دهد.

سن نوجوانی و جوانی سن گروه گرایی است. همبستگی گروهی در این مرحله قویتر از سایر مراحل زندگی است و غالباً به عنوان یک شاخص موفقیت برای اکثر نوجوانها محسوب می گردد. پیوند با اجتماع و احترام گذاشتن به آن و احترام قائل شدن به عقاید دیگران و در نتیجه فراهم آوردن زمینه محبوبیت و مقبولیت برای خود از ویژگیهای سنین نوجوانی و جوانی است. یک جوان که از نظر اجتماعی رشد یافته است مسئولیت پذیر بوده و از زیر بار مسئولیت شانه خالی نمی کند. در شرایط بحرانی با مشکلات درگیر می شود و با اعتماد به نفس برای کسب موفقیت و اثبات هویت و استقلال خویش تلاش می کند. او به یاری دیگران رغبت دارد و به رهبری گروه علاقه مند است و ادعای رهبری نیز دارد. نوجوان قهرمان پرور است و

فعال بودن کتابخانه در مدارس و امکان دستیابی به کتب سودمند و مفید می تواند یکی از موفق ترین برنامه های تربیتی محسوب گردد چنانکه در این تحقیق، دانش آموزان جامعه آماری، بیشترین عضویت را در این انجمن داشته اند و پس از انجمن معارف اسلامی و انجمن قاریان و حافظان قرآن کریم بیشترین علاقه را به عضویت در این انجمن از خود بروز داده اند.

حساب کند و در آن وقایع غیرممتزحه و غیرقابل کنترل رخ ندهد.

۳- نیاز به تعلق خاطر و مقبولیت

هر کس نیاز دارد خود را به گروهی متعلق بداند خود را به آن نسبت دهد. همچنین نیاز دارد مردم بویژه اطرافیان شخصیت او را دریافته و او را قبول داشته باشند. این نیاز در نوجوانان و جوانان از حساسیت بیشتری برخوردار است. محبوبیت نوجوانان در گروه همسالان تابع توانایی کسب وجهه در بین گروه و انجام امور براساس خواسته ها و امیال آنهاست. گاهی اوقات معیارهای گروهی بیش از معیارهای خانوادگی رفتار جوان را متأثر می سازد و جوان سعی می کند براساس آن معیارها، رفتار و افکار و اعمال خویش را سامان دهد.

اگر گروه همسالان برای جوان احترام قائل شوند و از او قدردانی و تشکر نمایند او احساس ارزشمندی و مقبولیت کرده و آرامش می یابد و به تشخیص طلبی اش پاسخ داده می شود.

۴- نیاز به هویت جویی

نوجوان همواره در تلاش است تا در دنیای پرازدهام و تغییر معاصر، برای خویش هویت خاص بدست آورد و آنگونه که خود می پسندد افکار و اندیشه های خویش را رقم زند، نیاز به احساس هویت و شناخت خود و حفظ تعادل روانی و عاطفی در مقابل عوامل فشارهای درونی و بیرونی از نیازهای اساسی او می باشد، او می خواهد بداند کیست، از کجا آمده، به چه کار آمده و چگونه می تواند «برترین» باشد.

۵- نیاز به استقلال

نوجوانی دوره رها شدن از وابستگیها و مراقبت های خانوادگی است. او در این مرحله، بتدریج اتکالی به خود و پیوستن به جامعه را بدست می آورد. نوجوان سعی می کند به انحای مختلف ثابت کند که دیگر کودک نیست و می تواند آزادانه برای خویش تصمیم بگیرد و زندگی خود را خود رقم بزند. با توجه به مباحث مذکور لازمست کلیه برنامه های آموزشی و پرورشی ویژه نوجوانان

و جوانان متناسب با شرایط سنی و روانی آنان و در راستای پاسخگویی به نیازهای ایشان تدارک دیده شود تا حداکثر بهره وری را به همراه داشته باشد. یکی از برنامه های مفید تربیتی که ویژگیهای مذکور را دارا بوده و قابلیت اجراء در مدارس را دارد، تشکیل انجمنها و کلوبهای فرهنگی- هنری می باشد.

اهداف انجمنها و کلوبهای دانش آموزی

انجمنها و کلوبهای فرهنگی- هنری در مدارس می توانند اهداف متعدد و متنوعی را دنبال نمایند که در این نوشتار به تعدادی از آنها به اختصار اشاره می شود.

۱- شناسایی و بروز استعدادهاى مختلف نوجوانان و جوانان

دانش آموزان دارای تواناییهای بالقوه و بالفعل متعددی هستند که مقدار کمی از آنها در فرآیند فعالیتهای آموزشی و درسی تجلی می یابد. انجمنها می توانند فراهم آورنده شرایط بروز این استعدادها باشند. دانش آموزی که استعداد نقاشی و فعالیتهای هنری دارد، دانش آموزی که از ذوق سرشار ادبی برخوردار است، دانش آموزی که با صوت زیبا می تواند قرآن را تلاوت کند... این استعدادها را می توان در جمعهای صحیح با سایر دانش آموزان مشابه و همانند شناسایی و بروز داد. در فعالیتهای عمومی تربیتی، تمام دانش آموزان از مواهب پرورشی برخوردار می شوند لیکن در این انجمنها، دانش آموزان با استعداد مشخص شرکت کرده و زمینه رشد تخصصی و بیشتر این استعدادها فراهم می آید.

۲- تأمین نیاز استقلال طلبی

جوان نیازمند به استقلال و تشخیص می تواند در انجمنهای دانش آموزی، میدان مساعدی را مشاهده کند که با فعالیتهای داوطلبانه و توأم با شور و نشاط، این نیاز خویش را تأمین یافته ببیند. او در این میدان می تواند تصمیم بگیرد، برنامه ریزی کند، تلاش نماید و استعداد خویش را بروز داده و در یک رقابت سالم، رتبه های برتر کسب نماید.

فعالتهای فوق برنامه- بویژه برنامه انجمنها و کلوبهای دانش آموزی- می توانند کمبود و نارسایی برنامه درسی را جبران کنند و آن را کاملتر و غنی تر سازند. بدین ترتیب که نوجوانان در فعالیتهای شرکت می کنند که در برنامه درسی رسمی وقت کمی برای آنها منظور گشته و غالباً تمام دانش آموزان کلاس را در بر نمی گیرد.

۳- مقبولیت در گروه همسالان

برنامه خاص تدارک ببینند. برنامه های درسی و آموزش رسمی برای همه دانش آموزان یک کلاس در تمام نقاط کشور یکسان پیش بینی و تنظیم می شوند. و تقریباً یکسان هم اجرامی گردند لذا رعایت تفاوت های فردی عملاً دشوار و گاهی غیرممکن است در صورتی که فعالیتهای انجمن ها، سبب می شود تا هر نوجوان، فعالیتی را که دوست دارد و می تواند انجام دهد، برگزیده و در آن مشارکت نماید. بنابراین تحقق چنین هدف مقدسی در برنامه های انجمن ها و کلوبها که مبنای مشارکت، علاقه دانش آموزان است، میسر می باشد.

سنین نوجوانی، دوره دوست یابی و تعلق به دوستان و گروه همسالان است انجمن فرهنگی - هنری مجلس انسی است که تعدادی از دانش آموزان و دوستان همانند و همفکر بدور هم جمع شده و در زمینه موضوع مورد علاقه همه به فعالیت می پردازند. استمرار مجالست و همکاری، زمینه مؤانست و همدلی را فراهم آورده و پیوندهای دوستی و صمیمیت را بین آنان مستحکم می کند از آنجا که این تجمع با نظارت و کنترل مسئولین مدرسه صورت می پذیرد، آسیب پذیری به حداقل رسیده و استفاده مطلوب از دوستیها افزایش می یابد.

۶- غنی سازی اوقات فراغت

در تعلیم و تربیت جدید، چگونگی گذراندن اوقات فراغت جوانان و نوجوانان از جایگاه ویژه ای برخوردار است زیرا تأثیر این ایام در شکل دهی شخصیت دانش آموزان، اگر از تأثیر حضور رسمی آنان در کلاس و مدرسه بیشتر نباشد، کمتر نخواهد بود.

در ایام فراغت، دانش آموز با اختیار و آزادی خویش، برنامه مورد علاقه خود را انتخاب کرده و به آن می پردازد و هر آنچه را در توان دارد صمیمانه در اختیار برنامه قرار می دهد در صورتی که در برنامه های درسی، او قدرت انتخاب و آزادی تصمیم گیری ندارد و معمولاً خود را با خواسته ها و امیال معلم تطبیق می دهد، هر چند بسیاری از آنها را از صمیم قلب قبول نداشته باشد. به همین دلیل رفتار بسیاری از دانش آموزان در کلاس درس و در حضور معلم، با رفتار خارج از کلاس و آزادانه متفاوت بوده و مغایرت دارد. در برنامه های فوق برنامه این دو رفتار بر هم منطبق می شوند زیرا عامل اصلی، اختیار و انتخاب دانش آموز برای حضور و مشارکت در برنامه هاست. دانش آموزان از شرکت در فعالیتهای فوق برنامه و ایفای نقش خاص در بهتر انجام گرفتن آنها لذت می برند هر چند بعد از ساعات رسمی درسی باشد و هر گونه موفقیت در این فعالیتها باعث خوشحالی و رضایت خاطر نوجوانان می شود. تشکیل انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری یک فعالیت «فوق برنامه» است که موجبات غنی سازی اوقات دانش آموزان را فراهم می آورد.

۴- مشارکت در اداره امور

انجمنها و کلوبها، بازوان اجرایی مدیریت مدرسه تلقی می شوند. دانش آموزان در این نشستها می توانند استعداد و قدرت رهبری خویش را به نمایش بگذارند و در اثر تمرین و ممارست، تواناییهای مدیریتی خویش را شکوفا کنند.

در فعالیتهای تربیتی بویژه در سنین نوجوانی و جوانی، اگر دانش آموزان صرفاً ناظر و شاهد برنامه ها بوده و هیچگونه نقشی در طراحی و اجرای برنامه نداشته باشند، اثربخشی فعالیتها به حداقل می رسد.

شرایط سنی این گروه اقتضا دارد تا آنان را در تصمیم گیریهای عمومی مدرسه مشارکت داده و ضمن آموزش رفتار اجتماعی مطلوب، از تواناییها و قابلیت های ایشان در سامان دهی بهینه فعالیتهای آموزش و پرورش استفاده کامل بعمل آید. انجمن های دانش آموزان تسهیل کننده این هدف سازنده می باشند.

۵- رعایت تفاوت های فردی

هر یک از دانش آموزان همانند معادن گرانبهایی هستند که ذخائر ارزشمندی را در درون خویش نهان دارند. آنان هر یک به خانواده های خاص با فرهنگی ویژه تعلق دارند و در شرایط منحصر به فرد خویش، پرورش یافته اند. لذا از استعدادهای، علایق، سلیقه های متفاوتی نیز بهره مندند. نظام تعلیم و تربیت مسئولیت دارد تا این تفاوت های فردی را شناسایی کرده و متناسب با آنها برای هر یک

کسب رتبه اول کلوب سرود و آهنگهای انقلابی از نظر میزان تشکیل در مدارس بر اساس اظهارات دانش آوزان مؤید قابلیت این روش و ابزار هنری در جذب جوانان و نوجوانان و انتقال پیامهای سازنده و نشاط انگیز به آنان است. استفاده مطلوب و کنترل شده از این هنر می تواند زمینه تربیت متعادل و تعالی بخش دانش آموزان را فراهم آورد.

۷- ترمیم و تکمیل فعالیتهای آموزشی
برنامه‌های درسی (تحصیلی)
دانش‌آموزان علی‌رغم جامعیت خویش دارای محدودیتها و نقصهایی می‌باشد. زیرا از یک سو مدت‌ها ثابت و تغییرناپذیر باقی می‌ماند و از سوی دیگر برای کلیه دانش‌آموزان در سراسر کشور با فرهنگها، استعدادها، علاقه‌ها و استعدادهای متفاوت، یکسان طراحی و تدوین می‌گردد. به همین دلیل قدرت جذب تمامی دانش‌آموزان و شکوفایی همه استعدادهای آنان را ندارد.

فعالیت‌های فوق برنامه - بویژه برنامه انجمنها و کلوبهای دانش‌آموزی - می‌توانند کمبود و نارسایی برنامه درسی را جبران کنند و آن را کاملتر و غنی‌تر سازند. بدین ترتیب که نوجوانان در فعالیتهای شرکت می‌کنند که در برنامه درسی رسمی وقت کمی برای آنها منظور گشته و غالباً تمام دانش‌آموزان کلاس را در بر نمی‌گیرد.

۸- تسهیل رشد اجتماعی

فعالیت‌های فوق برنامه بطور اعم، و تشکیل کلوبها و انجمنهای دانش‌آموزی بطور اخص، این فرصت را در اختیار نوجوانان قرار می‌دهد تا خود را در آینه جمع بازیافته و رفتار و شخصیت خویش را شکل دهد. او در این تجمعها با همسالان و همگنان خودش گرد می‌آید، دوستانی از میان ایشان برمی‌گزیند و می‌آموزد که با دیگران و افراد مختلف چگونه ارتباط برقرار کند و این ارتباط را چگونه سالم و مداوم سازد. نحوه تشریک مساعی با دیگران به منظور انجام اهداف مشترک را در این گروهها یاد می‌گیرد و به تبادل نظر و عقیده می‌پردازد و از پذیرش آزادانه مسئولیت لذت می‌برد.

۹- برقراری روابط سالم و سودبخش بین مسئولین مدرسه و دانش‌آموزان

از جمله شرایط ضروری برای موفقیت یک معلم در تمام سطوح تحصیلی برقراری روابط انسانی سالم با دانش‌آموزان است تا دانش‌آموزان او را به عنوان مشاور و راهنما و راهبر خویش احساس کرده و در سختی‌ها به او پناه برده و از او یاری بگیرند. متأسفانه

عملی ساختن این امر در شرایط فعلی دشوار است زیرا از یک سو معلمان به دلیل گرفتاریهای فراوان، به این عمل چندان رغبت نشان نمی‌دهند و از سوی دیگر کثرت دانش‌آموزان در کلاس این مجال را برای او فراهم نمی‌آورد تا موفق به برقراری ارتباط عاطفی سالم و سازنده با دانش‌آموزان خود گردد در نتیجه پس از پایان سال تحصیلی هنوز معلم و شاگرد نسبت به هم بیگانه اند. تشکیل انجمنها و کلوبهای دانش‌آموزی با نظارت و هدایت معلمان و مسئولین مدارس - زمینه این امر مهم را تسهیل می‌کند و معلم و دانش‌آموزان ناگزیرند در انتخاب نوع فعالیت و کیفیت انجام دادن آن با یکدیگر صمیمانه و صادقانه همکاری نمایند و از برقراری روابط انسانی و تبادل نظر با همدیگر بهره‌مند گردند. زیرا در این شرایط همه به یک گروه و یک کلوب تعلق دارند که معلم رهبری آن را بر عهده دارد.

عنوان طرح

بررسی میزان استقبال و دستیابی به اهداف تشکیل انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری در آموزشگاههای متوسطه کشور.

بیان مسئله

یکی از روشهایی که می‌توان در تعلیم و تربیت نوجوانان و جوانان بکار برد توجه به میل و نیاز به گروه و گروه‌گرایی می‌باشد. نوجوانان و جوانان وقتی وارد گروه مورد علاقه خود می‌شوند ضمن ارضای نیاز خود احساس مسئولیت نموده و فعالیتهای زیادی را در جهت رشد استعدادهای خود انجام می‌دهند. در اثنا همین فعالیتهای می‌توان راهنماییها و هدایتهای لازمه را بکار بست. بدین منظور دفتر فرهنگی و هنری اقدام به تدوین آئین‌نامه‌ای تحت عنوان انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری دوره تحصیلی متوسطه و مراکز تربیت معلم نموده و در سال ۱۳۶۹ برای اجرا به استانه‌ها ابلاغ نموده است. از آنجایی که از زمان اجرای این دستورالعمل در مدارس چندسالی نمی‌گذرد لازم بود که در همان قدمهای اول برنامه میزان موفقیت این طرح بررسی شود ما در این

آشنایی با علوم و تکنولوژی روز ضروری است لیکن دانش‌آموزان از این کلوبها استقبال مورد انتظار را ننموده‌اند همچنین مربیان تربیتی در هدایت و رهبری این انجمنها (بویژه انجمن زبان عربی) هیچ نقشی نداشته‌اند. تحلیل عوامل عدم جذابیت و موفقیت آنها می‌تواند در حل مشکل مؤثر افتد.

اطلاعه

سومین بسترنامه آزمون دروس تخصصی (مجلات رشد، مدیریت و ماهانه تربیت) در سال ۱۳۷۴ برگزار می‌گردد. داوطلبین شرکت در آزمون و در ارتباط با ماهنامه تربیت لازم است شماره‌های ۱ الی ۱۰ مربوط به سال تحصیلی ۷۴ - ۱۳۷۳ (سال دهم) را تهیه و مطالعه نمایند. تاریخ آزمون مرحله سوم در ارتباط با دروس تخصصی، پنجشنبه ساعت ۱۰ صبح مورخ ۱۷/۱۲/۷۴ خواهد بود. مهلت و تاریخ ثبت نام از ۲۵/۷/۷۴ لغایت ۳۰/۸/۷۴ می‌باشد. به پذیرفته شدگان در آزمون ماهنامه تربیت معادل ۶۰ ساعت گواهی ضمن خدمت داده خواهد شد.

پژوهش به دنبال سنجش میزان استقبال دانش آموزان با توجه به استانهای تشکیل دهنده این انجمنها و کلوبها و جنسیت و تنوع رشته ها بوده و همچنین اجرای این طرح تا چه میزان به اهداف تعیین شده دست یافته است، می باشیم.

اهداف طرح

- ۱- بررسی میزان استقبال دانش آموزان از انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری.
- ۲- ارزشیابی از کم و کیف و موفقیت اجرایی انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری.
- ۳- بررسی نقاط ضعف و عوامل بازدارنده از دستیابی به اهداف طرح.
- ۴- بررسی نقاط قوت و عوامل تقویت کننده طرح.

تعریف واژه ها و مفاهیم

- انجمن یا کلوب فرهنگی و هنری: به تجمعی از دانش آموزان اطلاق می شود که با حضور فعال و داوطلبانه دانش آموزان بر اساس ضوابط آییننامه خاص در مدرسه تشکیل می شود و زمینه فعالیت آنان را در یکی از رشته های فرهنگی و هنری در طول سال تحصیلی و اوقات فراغت فراهم می آورد.

- آئین نامه: دستورالعملی که جهت تشکیل انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری طی بخشنامه شماره ۵۲۰/۴۴۵۰/۱ مورخ ۶۹/۱۰/۲۶ به استانها ابلاغ شده است.

- استقبال: شور و اشتیاق دانش آموزان در عضویت و پیوستن به انجمن ها و کلوبهای فرهنگی و هنری

انواع انجمنها و کلوبها

- ۱- انجمن معارف اسلامی
- ۲- انجمن قاریان و حافظان قرآن
- ۳- انجمن ادبی
- ۴- انجمن کتاب (مطالعه و تحقیق)
- ۵- انجمن روزنامه نگاری
- ۶- انجمن سخنوری و فن بیان
- ۷- انجمن زبان عربی
- ۸- انجمن زبان انگلیسی
- ۹- انجمن علوم
- ۱۰- کلوب هنرهای نمایشی
- ۱۱- کلوب هنرهای دستی

- ۱۲- کلوب هنرهای بومی
- ۱۳- کلوب فیلم و عکس
- ۱۴- کلوب سرود و آهنگهای انقلابی
- ۱۵- کلوب خوشنویسی
- ۱۶- کلوب نقاشی و طراحی
- ۱۷- کلوب خیاطی و گلدوزی
- ۱۸- کلوب ماشین نویسی
- ۱۹- کلوب امداد و کمک رسانی

اهداف انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری:

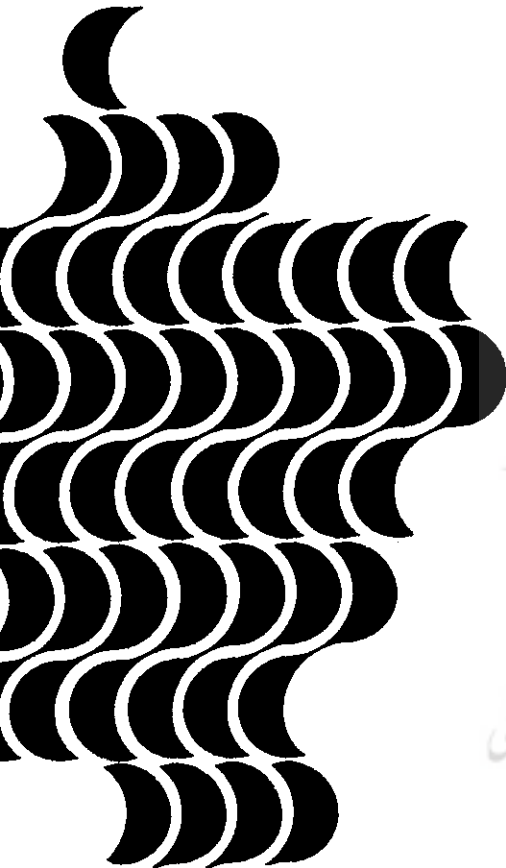
اهدافی که در ۸ بند در قسمت ب آیین نامه تشکیل انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری به شرح ذیل تعیین گردیده است.

- ۱- شناخت استعدادها و مختلف و متنوع دانش آموزان.

- ۲- فراهم نمودن زمینه رشد و باروری استعدادها و تواناییهای دانش آموزان.
- ۳- پاسخگویی به نیازهای روانی و عاطفی و فکری جوانان و نوجوانان.
- ۴- بارور نمودن اوقات فراغت دانش آموزان.
- ۵- ایجاد و تقویت روحیه مسئولیت پذیری در جوانان و نوجوانان.
- ۶- تقویت روحیه تعاون و همکاری و فعالیت گروهی در دانش آموزان.
- ۷- استفاده مطلوب از تواناییها و نیروهای دانش آموزان در اجرای برنامه های پرورشی.
- ۸- آماده نمودن دانش آموزان جهت شرکت در مسابقات و جشنواره های فرهنگی و هنری - علمی داخل و خارج از کشور.

سوابق طرح

در رابطه سابقه طرح پژوهشی حاضر به شماره پژوهشنامه آموزشی منتشره از مرکز تحقیقات آموزشی و همچنین لیست پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکتری در دانشکده علوم تربیتی دانشگاه علامه تهران و چکیده تحقیقات مجموعه منتشره از مرکز اسناد و مدارک علمی مراجعه گردید ولی هیچگونه سابقه ای مشاهده نشده و علت آن را می توان نو بودن طرح تشکیل انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری در آموزش و پرورش دانست.

فرضیات و یا سئوالات تحقیق

۱- در صد تعداد اعضای انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری به تفکیک جنسیت در رشته های مختلف چه میزان می باشد؟

۲- در صد تعداد اعضای انجمنها و کلوبها در استان های مختلف تشکیل دهنده به چه میزان می باشد؟

۳- آیا در صد تعداد دانش آموزانی که عضو این انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری شده اند از در صد تعداد متوسط جمعیت یک آموزشگاه بیشتر می باشد؟

۴- درصد استقبال دانش آموزانی که در مسابقات فرهنگی و هنری مدرسه شرکت داشته و دارند از انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری بیشتر از سایر دانش آموزان می باشد؟

۵- میزان موفقیت انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری در دستیابی به اهداف به چه میزان می باشد؟

داده های مورد نیاز

داده های مورد نیاز در این پژوهش پاسخهایی می باشد که دانش آموزان دختر و پسر آموزشگاههای متوسطه تحصیلی که عضو یک یا چند رشته از انواع انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری مندرج در دستورالعمل شماره ۵۲۰/۴۴/۵۰/۱ مورخ ۶۹/۱۰/۵ بوده اند و همچنین اعضای ستاد تربیتی مدارس متوسطه پرستشنامه تنظیم شده جداگانه داده اند.

ابزار گردآوری داده ها

ابزار گردآوری داده ها در این پژوهش ۲ پرستشنامه جداگانه است که یک پرستشنامه مخصوص دانش آموزان و یک پرستشنامه خاص اعضای ستاد تربیتی مدرسه است و دارای مسئولیت باز و بسته و تعدادی مسئول نیز از روش ۵ طیف لیکرت می باشد که در برگیرنده اطلاعات لازم در رابطه با سئوالات طرح شده در طرح تحقیق می باشد.

جامعه آماری، شیوه نمونه گیری و حجم نمونه

جامعه آماری تحق به دو گروه تقسیم شده است یکی کلیه دانش آموزان دختر و پسر که عضو یک یا چند رشته از انجمنها و کلوبهای

فرهنگی و هنری تشکیل شده در مدارس بوده و گروه سوم کلیه اعضای ستاد تربیتی مدارس متوسطه سراسر کشور می باشد. شیوه نمونه گیری بدین صورت بوده است که ۶ استان از ۱۰ استان که نسبت به تشکیل انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری اقدام کرده بودند. بدون نمونه گیری انتخاب شده و در داخل مدرسه از تمامی دانش آموزانی که عضو یک یا چند رشته از انجمنها و کلوبهای تشکیل شده در مدرسه بوده اند بدون نمونه گیری دانش آموزان انتخاب گردیدند گروه دوم نمونه که اعضا ستادهای تربیتی بوده اند از همان ۶ استان که از طریق خوشه ای انتخاب شده بودند اعضای ستاد تربیتی بدون نمونه گیری و مورد سنجش قرار گرفتند. استانهای مورد نظر: آذربایجان شرقی - کردستان - خوزستان - خراسان - ایلام و هرمزگان تعداد کل دانش آموزان مورد سنجش ۱۵۰۰ نفر

تعداد کل ستادهای تربیتی مورد سنجش ۳۴۷ نفر

روشها و تکنیکهای آماری مورد استفاده
برای تجزیه و تحلیل آماری ابتدا جداول فراوانی با توصیف درصدی برای تمامی سئوالات پرستشنامه انجام گرفتند و سپس در بعضی از موارد از روش لیکرت و همچنین مجذور کای برای اثبات فرضیات استفاده شده است.

چگونگی اجراء

ابتدا طی یک بخشنامه ای از کلیه استانها با طرح یک جدول مشترک میزان فعالیت و اجرای برنامه انجمنها و کلوبهای فرهنگی و هنری درخواست شد سپس از بین ۱۲ استان انتخاب شده، ۱۰ استان مورد قبول واقع گردید و از بین ۱۰ استان که نسبت به تشکیل انجمنها و کلوبها اقدام کرده بودند. کارشناس مربوطه استان دعوت و از بین ۱۰ استان بطریق خوشه ای ۶ استان به عنوان نمونه انتخاب گردید.

بعد از انتخاب استانها ۲ پرستشنامه خاص تنظیم گردید و طی یک جلسه با استاد ناظر طرح سئوالات هر دو پرستشنامه مورد بررسی قرار گرفته و اصلاحاتی را طلب نمود که پس از ۲ مورد اصلاح و اجرا روی تعدادی نمونه

کوچک به عنوان اجرای مقدماتی انجام و پس از سنجش پایانی و روانی سئوالات برای تأیید نهایی استاد ناظر آماده گردید.

پس از چاپ و تکثیر پرستشنامه به تعداد ۲۰۰۰ پرستشنامه در ۲ قسمت جداگانه برای دانش آموزان و اعضا ستاد تربیتی از هر استان مجریانی انتخاب و طی یک آموزش ۲ روزه در تهران نسبت به اجرای طرح بر روی نمونه های مورد نظر اقدام گردید. پرستشنامه ها پس از جمع آوری با کمک کامپیوتر با استفاده از برنامه Fox Pro استخراج و پردازش اطلاعات انجام شده پس از پردازش اطلاعات که از کامپیوتر بدست آمده نسبت به طراحی جداول فراوانی و توصیف درصدی بیش از ۳۰۰ جدول اقدام و پس از توصیف درصدی تجزیه و تحلیل آماری صورت گرفت.

محدودیتهای طرح

۱- کمبود اعتبار طرح که فقط ۳/۷۰۰/۰۰۰ ریال بوده است.

۲- تغییر مدیریت های مربوطه و اعلام سیاستهای سلیقه ای و دخالت دادن سیاستهای سلیقه ای در اجرای طرح که به ۱۴ ماه تأخیر از شروع طرح انجامید.

۳- فقدان بانک اطلاعات تحقیقاتی برای بررسی سوابق طرح و مطالعات جنبی.

نتایج تحقیق

بررسی داده های تحقیق و نتایج حاصله از آن، نکات قابل توجهی را آشکار می سازد که تأمل در آنها می تواند برنامه ریزان و دست اندرکاران برنامه های فرهنگی و هنری را به مطلوبیت بیشتر فعالیتهاى خویش راهنمایی کند. همچنین تحلیل نقاط ضعف و محدودیتها و تلاش برای رفع آنها زمینه ساز بهره وری کامل از امکانات: سرمایه ها و استعدادها خواهد بود.

بعضی از نکات قابل تأمل عبارتند از

۱- تشکیل انجمنها و کلوبها در مدارس مورد استقبال دانش آموزان قرار گرفته است. هر چند تفاوت بین درصد جذابیت انجمنها و کلوبها وجود دارد و لیکن اکثریت دانش آموزان جامعه آماری از تشکیل انجمن و عضویت در آن ابراز رضایت و خرسندی

نموده اند.

۲- بیش از ۸۷ درصد دانش آموزان دختر و ۸۲ درصد دانش آموزان پسر معتقدند تشکیل انجمنها و کلوبها باعث شکوفایی و رشد استعدادها و کلوبها مورد علاقه آنان گردیده است و نیز تشکیل انجمنها و کلوبها و عضویت در آنها زمینه علاقه مندی قابل توجه دانش آموزان به فعالیتهای آموزشی و تربیتی را فراهم آورده است. به بیان دیگر حضور در صحنه های فرهنگی، هنری مدرسه نه تنها باعث رکود فعالیتهای آموزشی و پژوهشی استعدادهای تواناییهای دانش آموزان نشده است بلکه زمینه رشد و بالندگی آنها را فراهم نموده است.

۳- جوانان و نوجوانان در سنین جوانی نیازمند فعالیتهای گروهی و جمعی می باشند تا بتوانند نیازهای عاطفی و روانی خویش را سیراب نمایند. تشکیل انجمنها و کلوبها و عضویت در آنها به اعتقاد دانش آموزان موجبات این پاسخگویی را فراهم آورده است بطوری که

بیش از ۲۸ درصد دانش آموزان دختر و ۷۴ درصد دانش آموزان پسر معتقدند انجمنها و کلوبها باعث تقویت روحیه جمع گرایی و فعالیتهای گروهی شده است.

۴- با توجه به نقش اوقات فراغت در شکل دهی شخصیت جوانان و نوجوانان، کلوبها و انجمنها توانسته اند نقش مثبت و سازنده ای را در غنی سازی اوقات فراغت آنان بازی نمایند بطوری که بیش از ۷۸ درصد دانش آموزان دختر و ۷۰ درصد دانش آموزان پسر در اظهار نظرات خویش بر موفقیت این حرکت تأکید نموده اند.

۵- بیش از ۶۹ درصد دانش آموزان دختر و ۶۸ درصد دانش آموزان پسر معتقدند تشکیل انجمنها و کلوبها باعث اداره امور پرورشی مدرسه توسط دانش آموزان شده است. موفقیت نسبی این حرکت بیانگر ضرورت مشارکت دادن دانش آموزان در برنامه ریزی و اجرای فعالیتهای ویژه در ابعاد فرهنگی و تربیتی می باشد.

۶- اعضای ستادهای تربیتی همچون دانش آموزان علاقه شدید خویش را به ادامه فعالیتهای انجمنها و کلوبها توأم با برنامه ریزی مطلوبتر ابراز نموده اند بطوری که بیش از ۷۰ درصد اعضای مذکور موافقت خود را با ادامه

و گسترش فعالیت انجمنها و کلوبها در مدارس اعلام نموده اند.

۷- تفاوت نظر در درصد رضایت مندی اعضای محترم ستادهای تربیتی از فعالیت انجمنها و کلوبها با میزان رضایت مندی دانش آموزان قابل تأمل و بررسی می باشد.

۸- در بین انجمنها و کلوبهای مختلف تفاوتهای معناداری از نظر تشکیل و میزان علاقه دانش آموزان وجود دارد.

انجمن معارف اسلامی و انجمن قاریان و حافظن قرآن کریم بالاترین رتبه را از نظر میزان علاقه دانش آموزان به خود اختصاص داده اند استقبال چشمگیر آنان از این دو انجمن نشانگر نیاز جوانان و نوجوانان به فراگیری و شناخت معارف انسان ساز مکتب توحید می باشد.

۹- کسب رتبه اول کلوب سرود و آهنگهای انقلابی از نظر میزان تشکیل در مدارس بر اساس اظهارات دانش آوزان مؤید قابلیت این روش و ابزار هنری در جذب جوانان و نوجوانان و انتقال پیامهای سازنده و نشاط انگیز به آنان است. استفاده مطلوب و کنترل شده از این هنر می تواند زمینه تربیت متعادل و تعالی بخش دانش آموزان را فراهم آورد.

۱۰- در اکثر انجمنها و کلوبها، دختران دانش آموز علاقه و رضایت بیشتری را از خود بروز داده اند. توجه به نیاز و برنامه ریزی صحیح و سازنده برای پاسخگویی به آن، باید در اولویت فعالیتهای فرهنگی- هنری و تربیتی قرار گیرد.

۱۱- فعال بودن کتابخانه در مدارس و امکان دستیابی به کتب سودمند و مفید می تواند یکی از موفق ترین برنامه های تربیتی محسوب گردد چنانکه در این تحقیق، دانش آموزان جامعه آماری، بیشترین عضویت را در این انجمن داشته اند و پس از انجمن معارف اسلامی و انجمن قاریان و حافظان قرآن کریم بیشترین علاقه را به عضویت در این انجمن (رتبه سوم ۹ از خود بروز داده اند.

۱۲- هر چند فراگیری زبان دوم (نظیر عربی یا انگلیسی) برای گسترش و تعمیق معارف الهی و یا آشنایی علوم و تکنولوژی روز ضروری است لیکن دانش آموزان از این کلوبها استقبال مورد انتظار را ننموده اند همچنین مربیان تربیتی در هدایت و رهبری این

انجمنها (بوئزه انجمن زبان عربی) هیچ نقشی نداشته اند. تحلیل عوامل عدم جذابیت و موفقیت آنها می تواند در حل مشکل مؤثر افتد.

پی نوشت

۱- برای اطلاع بیشتر ر. ک به «روان شناسی رشد»، دکتر علی اکبر شعاری نژاد، انتشارات مؤسسه اطلاعات ۱۳۶۴ و دنیای نوجوان دکتر محمدرضا شرفی، انتشارات تربیت، ۱۳۷۴ (چاپ سوم)

از دیدگاه تصویر!

مکس از داود حسن زاده فرجود

